

Nr 29.

Ankom till riksdagens kansli den 6 april 1938 kl. 11 f. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående beredande åt kvinna av säte och stämma i domstol vid handläggningen av vissa mål.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 280, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Dahlbäck* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i anslutning till de i motionen anförda synpunkterna i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt processlagberedningen att i samband med utarbetande av förslag till ny domstolsorganisation jämväl taga i övervägande huruvida, i vad mån och på vad sätt kvinna skall beredas säte och stämma i domstol vid handläggning av mål och ärenden, däri kvinna är part eller kvinnas rätt och intresse eljest är i fråga.

Beträffande de skäl som motionären anfört till stöd för sin hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till motionen.

I fråga om behörighet att innehava domartjänst är, enligt lagen den 22 juni 1923 angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst eller annat allmänt uppdrag, kvinna likställd med man; dock att Konungen äger meddela särskilda bestämmelser angående villkoren för kvinnas tillträde till domartjänst, med vilken är förenad skyldighet att föra ordet i under rätt å landet. Några dylika särskilda behörighetskrav för kvinna förekomma icke numera. Med hänsyn till ett stadgande i lagen, att kvinna ej må innehava statstjänst med vilken är förenad skyldighet att ansvara för eller biträda vid upprätthållande av allmän ordning eller säkerhet, kan emellertid hinder föreligga för kvinnas tillträde till domarbefattning i stad, nämligen i sådana fall då befattningshavaren även har att utöva chefsskap över polisväsende.

År 1926 avgav den s. k. processkommissionen betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. Sedan Kungl. Maj:t genom proposition (nr 80) till 1931 års riksdag lämnat riksdagen tillfälle att avgiva yttrande angående huvudgrunderna för en rättegångsreform, uppdrog Kungl. Maj:t åt en särskild beredning, processlagberedningen, att utarbeta förslag till lagbestämmelser angående rättegångsväsendet och vad därmed sammanhängde.

Bihang till riksdagens protokoll 1938. 9 saml. 1 avd. Nr 29.

Enligt processlagberedningens till Kungl. Maj:t avlämnade redogörelse för sin verksamhet under år 1937 kan förslag till ny rättegångsbalk med motiv beräknas komma att av beredningen avlämnas under innevarande år. Förslaget lär komma att omfatta frågan om domstolsorganisationen samt rättegången i allmänhet i tvistemål och brottmål men däremot ej den särskilda reglering som kan erfordras beträffande förfarandet i mål av särskild art, exempelvis äktenskapsmål och mål angående unga förbrytare.

I förevarande motion anföres bland annat följande:

En fråga, som icke synes hava varit upptagen till övervägande vare sig i processkommissionens betänkande av år 1926 eller i 1931 års kungl. proposition angående huvudgrunderna för den förestående rättegångsreformen och ej heller under propositionens behandling i riksdagen, är den om kvinna såsom bisittare i domstol, vare sig då såsom ledamot av nämnd eller annorledes.

Den, vilken i underrätter — de enda av våra domstolar, som hittills i någon större utsträckning haft direkt beröring med den rättssökande allmänheten — haft med parterna att skaffa, lär icke hava undgått att lägga märke till, vilken särställning kvinnan ännu i våra dagar måste intaga, när hennes intressen skola prövas och avgöras av domstolarna. I regel står hon, vare sig hon är käreande, svarande eller sökande, omgiven av idel män. Domstolens samtliga ledamöter äro så gott som undantagslöst män, åklagaren är man, motparten i regel en man, ombud och biträden, t. o. m. hennes eget — till följd av de kvinnliga advokaternas sällsynthet, särskilt i landsorten — en man.

Då härtill kommer, att kvinnors verksamhet till övervägande del icke är utåtriktad utan koncentrerad till hemmets eller en begränsad anställnings sfär, måste förfarandet inför rätta för henne långt mer än för en man i allmänhet te sig såsom något ovant, främmande, att icke säga avskräckande.

Men icke nog härmed: de mål och ärenden, som påkalla en kvinnas inställelse inför domstol, äro i flertalet fall icke blott av grannliga natur utan avse mången gång de mest intima livsförhållanden, som kräva suspendering av den naturliga blygsamhetskänslan och en mobilisering av hennes yttersta självbehärskning och balans, ofta under en känsla av övergivenhet och bortkommenhet.

De mål och ärenden, som för kvinnor komma i fråga, äro framför allt familjerättsmål, såsom frågor om äktenskapsskillnad, försörjning, rätt till vårdnad av barn, uppfostringsbidrag för barn utom och inom äktenskap, rätt att sitta kvar i bo, bodelning o. s. v. Vidare höra hit brottmål, i vilka kvinna är svarandepart, och ett antal ansökningsärenden.

Det säger sig självt, att nu berörda känsla av främlingskap och övergivenhet som måste förefinnas hos flertalet kvinnor, som hava att iakttaga personlig inställelse — och utvecklingen tenderar till ökad benägenhet hos domstolarna att påkalla sådan —, skulle i hög grad elimineras, därest obligatorisk bestämmelse förefunnnes, att, så snart en kvinnas angelägenheter i mål av ovan antydd natur förekomme till handläggning, en kvinna skulle vara bisittare i domstolen.

Blotta medvetandet hos en kvinnlig part, att, då hon komme inför rätta, hon icke skulle mötas av en idel manlig omgivning, utan även av en domstolsledamot av hennes eget kön, som hade förmåga att se saker och ting ur

en kvinnas synpunkt och därför fullt och helt förstå hennes belägenhet, hennes sak och därpå inverkan omständigheter, vore ägnad att hos den förstnämnda framkalla större naturlighet och frimodighet, — allt moment av den största vikt för sanningens utforskande och ett riktigt bedömande av alla på rättsfallet inverkan faktorer.

Frånsett de krav av psykologisk art på en dylik anordning, vilka här antytts, ligger det i sakens natur, att det nutida samhället, även med hänsyn till tidens utveckling och dennas krav på rättsordningen, borde sörja för, att ett bedömande ur kvinnlig synpunkt finge göra sig gällande vid avgörande av mål av den delikata beskaffenhet, som ofta kommer upp i det moderna rättslivet, t. ex. om vem av ett par makar skall få omhändervård barnen, vem som bör — utan samband med hemskillnad eller äktenskapsskillnad — betros med förmyndarskap över barn o. d., vem som bör anföras vård om barn utom äktenskap o. d. Väl är det sant, att vid tvist i samband med äktenskaps upplösning domstolen icke lär underlåta att inhämta utlåtande från vederbörande barnavårdsnämnd, vari en kvinna enligt gällande lag alltid skall vara ledamot. Men det säger sig självt att denna indirekta beröring med fallet från den kvinnliga ledamotens sida icke kan, ur här hävdade synpunkt sett, betecknas såsom tillfredsställande. Den grundläggande regeln för modern process avser ju framför allt omedelbarhet. Även den sakkunskap, som domstolen i allmänhet begagnar sig av, bör enligt nutida rättsuppfattning kännetecknas och uppbäras av förstahandsiakttagelser öga mot öga och sålunda, så vitt möjligt, icke endast genom inläsande av skriftliga rapporter såsom grund för därpå fattade omdömen och utlåtanden.

Det förhållande, att den sociala lagstiftningen stipulerat, att åtminstone en kvinna ovillkorligen skall vara ledamot såväl i fattigvårdsstyrelse som i barnavårdsnämnd, giver vid handen, att tiden nu är inne för en processlagstiftning, som stadgar, att kvinna skall vara bisittare uti mål av här ifrågasvarande slag.

Hur detta önskemål skall kunna realiseras utgör ett spørsmål, som givetvis i främsta rummet bör komma under processlagberedningens bedömande.

Såsom av utskottets redogörelse framgår råder numera principiellt likställighet mellan kvinna och man i fråga om behörighet att fungera såsom domare i underrätt i enlighet med grundsatsen att vid tillsättandet av sådana befattningar den för befattningen mest kvalificerade skall äga företräde oavsett kön. En bestämmelse, att i alla de mål, där kvinna är part, en av domstolens ledamöter skall vara kvinna, skulle i viss mån stå i strid med nyssnämnda grundsats och möjligen även kunna motverka att kvinnor erhålla tillträde till domarbefattningar i andra mål eller i större utsträckning än som av bestämmelsen föranledes. Införande av en sådan bestämmelse på domstolsväsendets område synes därför mindre lämpligt.

De nu anförda allmänna synpunkterna rikta sig huvudsakligen mot en ordning, enligt vilken domstolens sammansättning skulle bero icke av målets art i och för sig utan av den omständigheten huruvida kvinna är part i målet. En annan sak är att mål av speciell art kunna påkalla en särskild sammansättning av domstolen, varigenom densamma tillföres erforderlig särskild sakkunskap å det till behandling föreliggande området. Sålunda kan

Utskottet.

exempelvis beträffande mål angående unga kvinnliga förbrytare tänkas böra ifrågakomma obligatoriskt kvinnligt inslag i rätten. Såsom i utskottets redogörelse omnämnts och jämväl av motionären påpekats kommer processlagberedningens under innevarande år emotsedda förslag till ny rättegångsbalk icke att omfatta den särskilda reglering som kan finnas erforderlig beträffande specialmål av olika slag. Vid den utredning angående specialmålen behandling, som torde bliva en följd av den allmänna processens ombildning, komma givetvis även de nyss anförda synpunkterna att ägnas behörig uppmärksamhet. Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 5 april 1938.

På första lagutskottets vägnar:

THORWALD BERGQUIST.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Karl Emil Johanson*, *Eskhult*, *Gärde**, *Englund**, *Karl A. Karlsson*, *Emil Andersson* och *Karl Johan Olsson*;

från andra kammaren: herr *Bergquist*, fru *Östlund* samt herrar *Ryberg*, *Olsson* i *Mellerud*, *Johansson* i *Krogstorp*, *Larsson* i *Hede* och *Olsson* i *Rimforsa*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
